

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi pol. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 15.

V Ljubljani, 1. avgusta 1880.

Tečaj XX.

„Corrigenda“ v pedagogični zgodovini Böhm-ovi.

(Dalje in konec.)

Pa knjiga, zlasti šolska, je lahko še po drugi strani napačna, ne le v tem, da kaj krivega, lažnjivega uči. Mnogi pisatelji se ne pregrešijo samo s tem, da znajo prav po lisičje resnici pravo lice zavijati, temuč šestokrat tudi s tem, da zamolčujejo, kar bi bili dolžni povedati. In tudi po tej drugi strani je prizadet „Böhm“. V predgovoru se sicer baha, da so njegovo delo tudi v katoliških pripravnica „beifällig“ sprejeli, češ, ker se je kolikor mogoče treba oziral na katoliško šolstvo („alle gebührende Rücksicht zu schenken“); toda silno skromen in z jako malim zadovoljen mora biti tisti katoličan, kateri je v primeri z drugo obširnostjo in ne gledé strastnih napadov že s takim siromašnim „obzirom“ zadovoljen —, v ječo iti za svoje katoliško prepričanje se bo javaljne kedaj pripravljaj.

Redovnih šol le v drobni tiskani opombici omenja in sicer razun jezuitov, o katerih še posebej spregovorimo, le samo pijaristov in sester uršulink tako memo gredé, šolskih sester in šolskih bratov in njihovega začetnika slavnega Ivana de Lasalle še imenuje ne, in ravno tako pozabi še mnogo družih, ki so veliko storili za pravo kerščansko izrejo, še celo pri možéh, ktere omenja n. pr. Sailer., Overberg., Graser. itd. se brez potrebe in naravnostne resnice izgovarja: „Unter den Katholiken treten als liberale Schulmänner Sailer, Overberg und Graser auf“ (str. 124.).

Pri takem kerpanji zgodovine je seveda lahko mogoč stavek (str. 62): „Regte sich in den katholischen Ländern auch ein pädagogischer Geist, so war der grosse Eifer nur mehr vereinzelt zu finden; im Ganzen

blieb das katholische Volksschulwesen gegen das protestantische zurück itd. Tako, kaj pak, da je mogoče večkrat ponavljano očitanje, da katoličanje so le tedaj in zato kaj storili za šolo, ker so pri protestantih ogledali tako krasen napredek, ker so bili po protestantih nekakšno prisiljeni.

Ta zlobna napaka bi se dala se veda le tako popraviti, da bi vestno popisali, kaj so katoličanje za šolo že storili brez protestantov in vkljub protestantom, vendar to bi bilo preobširno za tukajšnji sestavek. Naj tedaj zadostuje tu le izreči opravičeno pritožbo, da Böhm je ravno tako kriv zaradi preziranja, kakor zaradi zbadljivega napadanja naše katoliške reči.

Le še krivično obsojenje jezuitov naj mu konečno nekoliko spodbijemo in zavernemo.

Najpred je opomniti, da protestantje ne marajo — nočejo spoznati katoliške cerkve in je zato tudi ne znajo ceniti; skušnija nekakšno kaže, da protestant začne katoliško cerkev ljubiti, kakor hitro jo prav spozna, in kakor jo prav spozna, postane konvertit, ako je sicer blazega in dovolj močnega serca. Sploh pa z nesramno predrznostjo trosijo tako grozovite zmote zoper njo, da mora pošten človek kar stermeti, ko bere njih „klasične“ in neklasične antikatoliške laži. Naj strastniši pa so na jezuite, ker vejo, da so naj serčniši in pogumniši služabniki katoliške cerkve; po njih mahajo, kadar zoper katoliško reč naj hujše nameravajo. Nič boljše ne dela slab katoličan, ko neha ljubiti svojo cerkev, — djanski (če tudi ne še formalni) odpadnik! Tudi ta jame svoj serd stresati nad jezuiti, kadar se hoče sovražnikom katoliške cerkve prikupiti. In pa prav res je ni na svetu naprave, ki bi bila toliko napadana, tako gadje sovražena in tako krivično sojena, kakor je jezuitovski red in njegove šole. Mnogi zgodovinarji so naenkrat vsi raz sebe, ko pridejo do jezuitov; tu neha vse preiskovanje, vse pretresovanje, tu je že obsodba naprej sklenjena, vsa historična umetnost se tu koncentrira v ostrosti sloga. „Tako n. pr. vé Raumer v svoji pedagogiški zgodovini pri vsih šolskih napravah in pedagogiških zistemah, kar se jih je v novejšem času prikazalo, kako dobro stran zaslediti. Le jezuitovske šole v njegovih očéh nimajo čisto nič dobrega na sebi, pri teh je vse slabo; od ktere strani koli se ogledajo: vse je za nič, vse zaveržljivo. (Stöckl.)

Tega sicer Böhm ne stori, vendar reč tako zasuče, da je do smešnosti nedosleden.

Najpred jim zapiše tako lepo hvalo, da je veselje: 1) Tüchtige, eifrige und fleissige Lehrer mit guten Methoden und grossen Erfolgen; 2) zweckmässige äussere Einrichtung der Anstalten, musterhafte Ordnung und Reinlichkeit; 3) milde, Zutrauen erweckende Behandlung der Zöglinge, sorgfältige Krankenpflege; 4) An-

eignung guten Anstandes und feiner Manieren (Urbanität) und sorgsam geregelte Leibeserziehung, welche von den protestantischen Schulmännern fast gänzlich übersehen wurde. Sturm, Baco von Verulam etc. etc. zollten daher diesen Schulen vollen Beifall.“

Tu je toliko pedagogiške slave (ki jo jezuiti v istini zaslužijo), da bi človek mislil, le za las pomanjkljivosti ali graje ne bo več prostora vmes! Toda v eni sapi začne Böhm deloma ravno nasprotno, deloma pa tako zlobno in strupeno (n. pr. citat „Wangenmann!“) da se ves prejšnji dober vtis zgubi, da se ne ve, ali je hotel naliti kropa ali vode! videti je, kakor bi hotel pokazati oprano resnico, pa se je boji pred protestanti zmociti!

Vsak lahko pri poveršnem prevdarku presodi, kako ničasta so njegova očitanja: „Es war den Jesuiten wesentlich um die Gewöhnung zu unbedingtem Gehorsam zu thun, aus welchem nothwendig Heuchelei entspringen musste“. To bi vendar vsak začetnik lahko vedel in razumel, da je pokorščina prvi pogoj, da je abece vsakoršne odgoje. Šola brez šolskih postav in šolskega reda je nemisel; če so pa postave, ali so zakaj družega, kakor, da se spolnujejo? Ali ni veliko več hvale vreden odgojitelj, ki strogo terja, da odgojenci na tanko spolnujejo, kar se jim zapove, ali ni tudi hvale vreden, če gre včasih za njimi in se skuša tako, ali tako prepričati, če povsod spolnujejo njegovo voljo? Raje nič zapovedati, kakor zapovedanega ne zvrševati! Da je pri tem lepa prilika za hinavščino (ali licemerstvo), kdo bi to tajil! Pa ravno jezuitje si prizadevajo hinavščino zaprečiti, kakor nobeden tako, ker zahtevajo in učijo pokorščino iz viših nraavnih namenov: vestnost in zatajevanje, to je podlaga, na katero se naslanja njihova odgoja. Le kjer se vestnost in premagovanje že iz mladih nog družī, tam zraste to, kar imenujemo značaj. Kdor pa ima značaj, temu ni treba hinavščine, se je sramuje.

Dalje: „Ihr vorzüglichstes Erziehungsmittel war die **Aemulation**, die unnatürliche Aufstachelung des Ehrtriebes, zu welchem Zwecke jedem Schüler sein Nebenbuhler genannt wurde“ itd. Zdrava odgoja mora, hoté ali ne hoté, tudi „čast“ v pošteev jemati. Mladina naj se sicer navadi v prvi versti iz nraavnih namenov spolnovati dolžnosti, ktere jej odgoja in učenje naklada; ker pa značaj še ni vterjen, volja še tako slaba, ne more napak biti, če včasih kako počestenje pomaga težko nalogo vspešniše zveršiti, zlasti če se ne pozabi zraven opominjati (kakor jezuitje res delajo), da naj bo časno plačilo le postranski namen, prvi namen pa naj bo ljubezen do Boga. Saj moderni pedagogi se tudi tega sredstva poslužujejo, le nekoliko drugače in pod drugim imenom, saj tisti, ki z Dittesom le za ta svet živijo in neumerjočnost ignorirajo, še bolj vzvišenega namena imeti ne morejo, kakor je „aemulatio“ gleda-

joča na zdaj ali pa na prihodnost! Konečno tudi spričevala in šolska naznanila niso drugzega ko „aemulatio“, ki pa zlasti na deželi kaj malo izda. In če je „aemulatio“ velicim gospodom tolikanj ljuba v veliki meri, zakaj bi je vsaj majčkino še malim ne privoščili? Saj take reči tudi v mladosti ne podpirajo tolikanj častilakomnosti, da bi se serca strastno prijela, kakor poželjenje igrač, se nam pozneje samim smešno zdi, nekdam je pa le pomagalo, kakor podslomba pri zidanji, katere potlej več treba ni. Sicer je pa pridevek „unnatürliche Aufstachelung“ etc. krivičen, ker šolski načert jezuitom vелеva varčnim in previdnim biti gledé hvale in počestenja; tudi naj ne bodo darila predraga, ker učencu mora več veljati zasluga, kakor nje plačilo. Nekaj pa mora pedagog v rokah imeti, plačilo ali pa kazen, in zdi se mi da bi utegnilo upanje bolj blažilno in uspešno upljivati, kakor strah.

Opomba: „Körperliche Strafen ertheilte der Lehrer nicht selbst, sondern der Corrector, da die Schüler vielleicht später zu solchen Würden gelangen möchten, in welchen sie dem Lehrer oder dem Orden nützen könnten“ je tako neumna, da pač ne zasluži v resnobni knjigi prostora! Ali bi ne bilo edino naravno tako-le modrovati: „Jezuit ne jemlje šibe v roke, da bi sam tepel, zato ker bi to učiteljsko čast v učencevih očéh poniževalo, kajti če izgubi učitelj avtoriteto, spoštovanje, je vse zgubljeno; razun tega ima kazen tudi veči vtis, če razposajenec vidi, da še ni vreden, da bi ga učitelj tepel, ampak mora to kak priprost neredovnik storiti.“ Saj se resnica tako blizo lahko vidi, samo da jo hoče kdo naravnost pogledati.

Enako so še drugi napadi, kakor „Niederhaltung der rein menschlichen Gefühle, die Abwendung des Herzens und Sinnes von Vater, Mutter, Heimath und Vaterland; Schädigung wahrer Religion; staatsgefährliche Tendenzen“ itd. le antikatoliški nestrpnosti pripisovati, ktera vsled zastaranih predsodkov pri katoličanih, še posebno pri jezuitih, vse černo vidi; če pa kdo vpraša po dokazih, obmolkne ali laže, kakor se je pri poslednjih obravnavah v Parizu pokazalo, kakor kaže ponudba 1000 tolarjev onemu, ki dokaže, da so res jezuiti kdaj učili „finis sanctificat medium“. Že precéj let je preteklo od te ponudbe; pater, ki je ponudil nasprotnikom tisočak za dokaz, je že umerl: profesorji strokovnjaki pa še zdaj molčijo. Obrekovati je lože ko dokazati!

Prav bi bil tedaj storil Böhm, in resnici je bil to dolžan, ko bi bil pri prvotni pohvali ostal, vse drugo izpustil in zlasti mesto brezobzirno-nesramnega citata na koncu raje citiral filozofa „Baco von Verulam“, ki ga po imenu že tako navede: „Was die Pädagogik anbelangt, so wäre es am kürzesten, zu erklären: „Nimm an den Schulen der Jesuiten ein Beispiel; denn bessere existiren nicht!“ In: „Wenn ich den Fleiss und die Betriebsamkeit der Jesuiten betrachte,

wenn ich sehe, was sie für Förderung der Wissenschaft und für Bildung der Sitten thun, so fällt mir das Wort des Agesilaus über Pharnabazes ein: Da du so trefflich bist, möchtest du doch einer der Unsern sein.“

Naj pričujoče verstice pomagajo onim, ki so se po Böhmovi knjigi učili pravo resnico iskati in zmoto zavreči; kateri pa imajo pri odgoji besedo, naj skušajo katoliški veri nasprotno knjigo odpraviti, in z drugo nadomestiti, ki bo kazala resnico in podajala zdrave brane. Zlasti, če bo zvezda, katero nam so jeli nekdanj napovedovati, res izšla, in se bo kdaj slovenska pedagogična zgodovina pisala, naj se v prvi versti na to ozir jemlje, in sploh naj se z imeni in številkami preveč ne obklada: naj se pokažejo le vzori šolstva in le-ti pri svetlem pa gorkem ognju, da pripravniki ne bodo imeli le mučnega uka, ampak tudi blažilnega poduka.

Matija Čop.

Kar je povedal Prešern l. 1835 o smerti svojega pobratima v tercinah po nemški, to je popeval l. 1846, nekoliko bolj z ozirom na našo književnost, v distihih po slovénski — v peti čestitki — najprej v Novicah št. 8 — po gerški ali latinski meri (z opombo: Glásniki z udárji, ali od dveh soglasnikov v ravno tisti, ali od éniga v ravno tisti, od družiga v prihodnji besedi naslédvani so dólgo, vsi drugi kratko mérjeni. Glasnik pred glasnikom se vselej pogoltne. Pričujoča elegija se bo v prihodnjim Ilirskim listu tudi v tevtonski meri natisnila. Berite, sodite, zvolite! —), potlej v „Illyr. Bl. Nr. 17 (z opazko: Zur Probe, wie sich die antike Sylbenmessung in der slovenischen Sprache ausnimmt, ist in derselben die gegenwärtige Elegie im letzten Blatte der Kmetijske novice erschienen). Ta v naši slovstveni povéstnici res znamenita žalostnica se z malo premembo v Poezijah njegovih l. 1847 str. 95, 96 bere tako-le:

V spominj Matija Čópa.

(Ména po zgólh vdárjih.)

Tájati led náš šé le začne se, pomlád je drugód žé;
 V drághi slovénski vkrotén ni domovini vihar.
 Stéšemo svoj si čólnič nov, z Bogam zročimó ga valovam;
 Ni se navadil popred breznov se, skal ogibat'.
 Zvézde, ki réšjo, bílé so neznane, ki čoln pogubéjo;
 Lé! bil náš je kermár, drághi je bil Palinúr.
 Ti nam otel si čólnič, si mu z jadrami kermo popravil,
 Ti mu pokazal si pót právo v deželo duhov.
 Skrita nobéna bílá ni zvézd ti nebá poezije,
 Slédni je bil ti domáč jézík onikan, učén.
 Stari Rimlján kar svetá je gospód, kár Grecia modra,
 Z Lahí, Francoz, Španiól, Nemic in Albionic,
 Čéh in Polják, kar Rus in Ilir, kar rod náš slovénki
 Slávnih izmislil si bil čása do tvójga pisanj,